

EEN IDYLLISCHE VESTINGSTAD

NIEUWPOORT

'De parel aan de Lek', 'De schatbewaarder van Holland' of 'De sleutel tot Holland'. Complimenteuze benamingen genoeg voor Nieuwpoort, dat al in 1283 stadsrechten kreeg en later van groot belang werd voor de verdediging van Holland. Op bezoek in dit voorbeeldig geconserveerde bolwerk, een stad met het formaat van een dorp.

Tekst **Fabian Takx** Fotografie **Maarten Albrecht**

“Weduwen en weduwnaars konden die rouwkleding jarenlang dragen. Dat gebruik zie je nog steeds”

naar de oud-gereformeerde kerk, met zwarte kousen en de vrouwen met hoed. De zondagsrust wordt hier door iedereen gerespecteerd en gekoesterd.

Het stadhuis van Madurodam

De voormalige fysiotherapeute is razend druk met vrijwilligerswerk. Ze is voorzitter van de Historische Kring en zit in het bestuur van de Stichting Stadsboerderij Vredebest. Ze weet ook de weg in het stadsmuseum, dat in het vroegere stadhuis zit. Een fraai geproportioneerd gebouw, met het bouwjaar 1697 erop. In zijn voorname soberheid is het zo’n typisch voorbeeld van Hollands classicisme dat het ook in Madurodam staat, uiteraard op schaal. Als we het stadhuis binnengaan is er net een trouwerij in voorbereiding, maar Annie weet hoe we toch naar het museum kunnen dat de geschiedenis van Nieuwpoort uit de doeken doet. Er is nu ook een tijdelijke expositie over de Waterwolf, het mythische wezen dat het land rond de rivier steeds weer deed overstromen. In de 13de eeuw lieten twee adellijke heren het land inpolderen en fortificeren, waarna bij de monding van een riviertje in de Lek een handelspost ontstond die in 1283 stadsrechten kreeg. Er was een waag waar de producten uit het land en van de rivier konden worden gewogen, en er werd levendig handelgedreven. >

Zeer actieve vrijwilliger Annie Slob.

Rechts: deurornament in de vorm van een koeienkop.

Aan de straatkant van de boerderij zit het Toeristisch Informatie Punt, vanwaaruit de vrijwilligers ook stadsrondleidingen geven. Mijn blik valt op een zwarte jurk in de gang, met een kunstig patroon erop gestikt. We bevinden ons midden in de Biblebelt. “Dit is een rouwjurk uit 1880”, zegt Annie. “Weduwen en weduwnaars konden die rouwkleding jarenlang dragen. En als er een kind was gestorven, deden ze zo’n jurk nooit meer uit. Dat gebruik zie je hier nog steeds.” Op zondag wandelen de kerkgangers in een stoet

A

Annie Slob schenkt koffie in Vredebest, een van de vroegere stadsboerderijen in Nieuwpoort. De meeste zijn nog herkenbaar aan hun langerekte vorm en hier en daar een deurklopper in de vorm van een koeienkop, maar ze zijn allang verbouwd tot gerieflijke, stijlvolle huizen. Wonen in de vesting, een beschermd stadsgezicht, is zeer gewild, ook onder forenzen. Vrede-Best, zoals op de gevel staat, was de laatste nog actieve stadsboerderij. Tot 1998 stonden hier nog twintig melkkoeien op stal. In de vroegere huiskamer van Wim en Rozien Rozendaal galmt nog steeds een pendule, wat de bedrieglijke

indruk wekt dat de tijd hier niet is stilgezet. De inrichting van het rijksmonument suggereert dat de kinderloze broer en zus zo zouden kunnen komen binnenlopen. Toen Rozien vijf jaar geleden overleed, liet ze de boerderij na aan de Historische Kring Nieuwpoort. In de vroegere stal hangt traditionele kleding, vooral van boerenfamilies maar ook van voormalige notabelen van het stadje. Want we hebben hier te maken met een stad, al heeft die het formaat van een dorp. “Dat we stadsrechten hebben, daar zijn de mensen hier heel trots op”, zegt Annie, die zelf geboren is in een boerderij in Langerak, het aangrenzende dorp langs de Lekdijk. Een mooie rit met de bus vanaf Utrecht eindigt daar bij de hervormde kerk, en vandaar is het nog maar een kilometer lopen naar de vesting, met een prachtig uitzicht op de Lek.

Openingspagina's: zicht op de pittoreske Binnenhaven; boven: links een van de vele kerken.

Onder: Leo Cox, alias
LeoNart, in galerie H48.

en “om het huis zat een winkeltje”. Maar toen begon men van overheidswege het belang van de geschiedenis en het erfgoed in te zien en besloot men de industrie te verbannen naar een industrieterrein buiten de muren. Waar bedrijven hadden gezeten kwamen ‘invulprojecten’ met woningen.

De geboorteplaats van Ad Dekkers

Na de stadswandeling meld ik me bij H48, de kunstgalerie van Leo Cox en Ilona Visser op Hoogstraat 48. Leo is onder zijn pseudoniem LeoNart ook kunstenaar, net als zijn vrouw. Ook andere kunstenaars exposeren in de galerie en Leo is druk met een project om de beroemdste kunstenaar van Nieuwpoort te eren: Ad Dekkers. Dekkers maakte abstract-geometrische kunst die internationaal op waarde wordt geschat, en ook de toenmalige koningin Beatrix, met wie hij het goed kon vinden,

kocht twee werken van hem. Leo laat een film zien op zijn laptop waaruit duidelijk wordt dat geometrie voor Dekkers een emotionele lading had. Zo vertelt Dekkers dat hij de driehoek “maar een agressief ding” vindt “waarmee je niet kunt praten” en meer houdt van de evenwichtige cirkel. En balans ontbrak bij hemzelf, want in 1974 maakte hij op 36-jarige leeftijd een eind aan zijn leven.

De galerie eerde de kunstenaar al met een expositie *AD 2008*.

Voor het vijftigste sterfjaar van Dekkers wil Leo een abstract kunstwerk naar een ontwerp van de kunstenaar in het stadje laten plaatsen.

Een kunstenaarsvriend van Dekkers, Peter Struycken, heeft zich daar ook voor ingezet, net als Dekkers’ zoon Daniel. Leo laat het schaalmodel zien van *Stapeling van driehoek naar cilinder*, dat met toestemming van de gemeente Molenlanden op het havenhoofd (in Nieuwpoort ‘Het Hooft’ genoemd) moet komen, langs de rivier, waar het met zijn acht meter hoogte al van verre zichtbaar zal zijn. We lopen naar de vroegere schoolmeesterswoning waar de strenge vader Dekkers met zijn gezin woonde. Dat er op een plaquette staat dat Ad Dekkers hier is geboren, is mede aan de inspanningen van Leo te danken. Hij is pas twee jaar geleden definitief vanuit Amsterdam, waar hij vijftig jaar heeft gewoond, naar Nieuwpoort verhuisd. “Dat

>

In de 15de en 16de eeuw nam het strategisch belang van ‘de schatbewaarder van Holland’ alleen maar toe, vanwege de ligging op de grens met Utrecht. De vesting werd gebouwd in ‘het rampjaar’ 1672, in opdracht van stadhouder Willem III, als onderdeel van de Oude Hollandse Waterlinie. Onder het gebouw zit een inundatiesluis, waarmee de hele Alblasserwaard onder water kon worden gezet. Het stadhuis is boven op de sluis gebouwd zodat boze boeren niet konden verhinderen dat hun land onder zou lopen. Aan de overkant van de Lek ligt Schoonhoven, dat ook werd versterkt, zodat de rivier helemaal kon worden afgesloten voor de vijand, met name de troepen van Lodewijk XIV. Toen de dreiging van de Fransen te groot werd, werden de vestingmuren van Nieuwpoort aangedikt en het omringende land veertig centimeter onder water gezet, zodat paarden en boten er niet doorheen konden. Maar voor de nieuwe Hollandse Waterlinie had de vesting geen nut meer.

Schaapjes op de stadswallen

Het is mooi wandelen langs de Binnenhaven met zijn vele rijksmonumenten, over de Dam waar een bordje ‘Ramblas’ suggereert dat het hier soms een dulle boel is, en vandaar naar het havenhoofd. Annie leidt me ook over de vestingwallen, waar een kanon op een van de stervormige bastions de militaire

Zo rustig is het niet altijd geweest. Nog tot in de jaren tachtig gonsde het in het stadje van de bedrijvigheid

geschiedenis verbeeldt. Schaapjes grazen vredig de stadswallen af. Nieuwpoort telt nog maar weinig middenstand: drie horecagelegenheden, een interieurzaak, een witgoedzaak, een fietsenwinkel en een kapper. Zo rustig is het hier niet altijd geweest, zegt Annie. Nog tot de jaren tachtig gonsde het in het oude stadje van de bedrijvigheid. Er waren timmerfabrieken, een betonfabriek, een zilverfabriek, een carrosseriebedrijf en allerlei andere lawaaiërie activiteiten. Tractoren en vrachtwagens reden dwars door het stadje

Boven: het stadhuis is
gebouwd boven een
inundatiesluis.

“Dat iedereen je hier groet, daar moest ik wel aan wennen. De mensen zijn hier heel hartelijk”

iedereen je hier groet, daar moest ik wel aan wennen”, zegt hij. “De mensen zijn hier heel hartelijk.”

Kunst na arbeid

Er mag dan in Nieuwpoort, dat 1300 inwoners heeft, vooral worden gewoond, dat betekent niet dat het doods is, bezweert Matzy van Harten. Zij is bestuurslid van de Historische Kring en daarnaast heel actief in amateurkunstvereniging ‘Goed gezien, goed bekeken’. Ook heel actief is de muziekvereniging die in het Arsenaal repeteert, een zalencentrum dat ook als een soort dorps huis (stadshuis) functioneert. “De naam Kunst na Arbeid geeft al aan hoe er hoe er hier naar kunst wordt gekeken”, zegt ze glimlachend. Zelf werkt ze bij de Rabobank, maar daarnaast is ze druk met haar eigen kunst en met het organiseren van exposities voor haar collega’s in de Alblasserwaard, ook in haar eigen atelier. Festiviteiten te over in of rond Nieuwpoort, zoals de Trekkertrek, het carbidschieten met Oudjaar, de Sinterklaasintocht en het Koningsdagfeest van de Oranjevereniging. En het historiestuk waarmee 740 jaar Nieuwpoort werd gevierd, met acteurs uit de hele bevolking. Zoals Annie al

tegen me zei: “De ene helft speelt mee en de andere komt kijken.” Ook Matzy is geworteld in de streek, want zij werd geboren in een Nieuwpoortse boerderij. “Ik heb ook 23 jaar in Langerak gewoond, maar ik miste Nieuwpoort wel.” Volgens haar is het motto in de nuchtere Alblasserwaard: doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg. “Mensen hebben het hier niet hoog in de bol. Op feesten zie je ook miljonairs gewoon glazen ophalen.” >

Boven: 'De schippers-jongen' van Evert den Hartog.

Onder: de schoolmeesterwoning waar Ad Dekkers werd geboren.

“Het is hier overzichtelijk, lief en kleinschalig, en dat willen we graag zo houden”

Ze wil graag dat mensen de schoonheid van Nieuwpoort komen ontdekken, maar met mate. “Het moet hier niet zo druk worden als in Heusden of Buren, waar de mensen door je ruiten naar binnen komen kijken.”

Open naar de buitenwereld
Een geboren Nieuwpoorter is ook Cees van der Vlist, die op zijn vijftigste zijn interieurzaak deels aan zijn zoon overdeed. “Ik wilde mijn horizon verbreden en maatschappelijk actief worden”, zegt hij. Hij werd wethouder voor het CDA en nam plaats in het bestuur van vele vrijwilligersorganisaties,

waaronder de Werkgroep Ad Dekkers, de Stichting Stadsboerderij Vredebest, de Stichting Werelderfgoed Kinderdijk en de Stichting Vestingstad Nieuwpoort die de belangen van de Nieuwpoorters binnen de gemeente Molenlanden behartigt en de levendigheid en leefbaarheid binnen de vesting bevordert. Van der Vlist ontvangt in de voormalige burgemeesterswoning aan de Binnenhaven, in zijn zelfgebouwde bibliotheek die eruitziet alsof hij al tweehonderd jaar bestaat. Hij kreeg het rijksmonument tot zijn verbazing in bezit na een veiling in het Arsenaal en geniet er met zijn vrouw nog iedere dag van. “Nieuwpoort is altijd anders geweest dan de dorpen eromheen”, weet hij. “Het was de enige stad, een garnizoensstadje en een handelsstadje, en er woonden hier kapiteins van de walvisvaart. Alle gezindten woonden hier. De boot vanuit Rotterdam naar Culemborg kwam hier voorbij. Het was hier altijd open naar de buitenwereld. Daarom hebben wij hier van oudsher een beetje een stadse cultuur.” Hij wil de schoonheid van zijn woonplaats graag over het voetlicht brengen, maar net als Matzy huivert hij bij de gedachte aan massatoerisme. “Het is hier overzichtelijk, lief en kleinschalig, en dat willen we graag zo houden, want we weten hoe kwetsbaar het is. Maar we willen wel dat mensen van Nieuwpoort komen genieten. Delen is vermenigvuldigen, en dat is alleen maar goed.” •

Links, met de klok mee: Keramiek Atelier Amber; de monumentale voordeur van party- en vergadercentrum Het Arsenaal; oude dijkhuisjes. Boven: in de jachthaven van Nieuwpoort is het in de zomer beduidend drukker.